

ŻOŁNIERZE BIAŁOSTOCKIEJ NIEPODLEGŁOŚCI

listopad 1918 – luty 1919

PASŁAWSKI

STEFAN WIKTOR PAWEŁ

Data i miejsce urodzenia: 25 kwietnia 1885 r. w Warszawie

Data i miejsce śmierci: 17 lipca 1956 r. w Bangor (Walia)

Imiona rodziców: Karol i Maria (z domu Litauer)

Stan cywilny: żonaty z Aleksandrą Judycką (zginęła w powstaniu warszawskim), drugą żonę – Hannę Krystynę Morawek – poślubił 22 listopada 1947 r. w Nicei

Imiona dzieci: Stefan Karol (ur. 21 lutego 1926 r., zginął w powstaniu warszawskim), Grażyna Aleksandra (ur. 12 sierpnia 1930 r.)

Narodowość: polska

Wyznanie: rzymsko-katolickie

Stopień wojskowy: generał brygady

Oddział macierzysty WP: 79. pułk piechoty / 41. pułk piechoty (n. e.)

WYKSZTAŁCENIE CYWILNE

Gimnazjum Realne w Krakowie
IV Gimnazjum Klasyczne we Lwowie
Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie

WYKSZTAŁCENIE WOJSKOWE

Szkoła oficerów rezerwy przy XXII Brygadzie Piechoty
wojsk austro-węgierskich
Kurs wyższych dowódców (w latach 1921-1922)

DATA WSTĄPIENIA DO ARMII OBCEJ

Lipiec 1914 r. (armia austro-węgierska)

DATA WSTĄPIENIA DO WOJSKA POLSKIEGO

Listopad 1918 r.

RODZAJ BRONI

Piechota

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH

j. angielski, j. francuski, j. niemiecki (w mowie i piśmie)

ZNAJOMOŚĆ KRAJÓW

Anglia, Austria, Białoruś, Litwa, Niemcy, Rosja, Węgry

<p>RANY I KONTUZJE</p>	<p>- 29 października 1914 r. ranny w rękę w bitwie pod Mołotkowem - 2/9 listopada 1914 r. ciężko ranny w nogę w walkach pod Piaseczną</p>
<p>ODZNACZENIA</p>	<p>Srebrny Krzyż Orderu Wojennego Virtuti Militari Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski Krzyż Niepodległości Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski Krzyż Walecznych (czterokrotnie) Złoty Krzyż Zasługi Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Orła Białego (odznaczenie serbskie)</p>
<p>OPINIE / POCHWAŁY</p>	<p><i>Gen. bryg. Paślawski Stefan jest niezrównanie gorliwym ofic., cieszącym się wielki autorytetem wśród podwładnych. Bardzo wymagający. Położył wielkie zasługi tak w wojskowości, jak i w czasie oddania go do dyspozycji ministra skarbu nad organizacją straży celnej. Na każdym powierzonym stan. spełniał czyny nieleżące w zakresie jego obowiązków, a przynoszące wybitne korzyści dla organizacji wojska i straży celnej – uzasadnienie wniosku ministra spraw wojskowych o nadanie Krzyża Zasługi z 12 marca 1930 r.</i></p> <p><i>Wolałbym nie [płk. Erwina] Więckowskiego, a [gen. Stefana] Paślawskiego, mogę jednak oddać tak tego, jak i tego. Paślawski jest bomba. Nadaje się do nonsensownego naszego społeczeństwa, bo on sam jest jednym nonsensem – wypowiedź marszałka Józefa Piłsudskiego z 13 kwietnia 1934 r.</i></p>
<p>DATY MIANOWIAŃ OFICERSKICH</p>	<p>18 października 1914 r. – porucznik 11 listopada 1914 r. – kapitan 15 września 1917 r. – major 1 października 1918 r. – podpułkownik 1 kwietnia 1920 r. – pułkownik 1 stycznia 1928 r. – generał brygady</p>
<p>PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ DO 1 LISTOPADA 1918 ROKU</p>	<p>- od 1905 r. członek tajnej organizacji niepodległościowej Związku Młodzieży Polskiej „ZET”, aktywny działacz Związku im. Kilińskiego i Narodowego Związku Robotniczego oraz prezes Czytelni Akademickiej we Lwowie, - w okresie od 1 października 1909 r. do 30 września 1910 r. odbył obowiązkową jednoroczną służbę wojskową w szeregach armii austro-węgierskiej, w czasie której ukończył szkołę oficerską rezerwy</p>

przy dowództwie XXII Brygady Piechoty,

- jeden z głównych organizatorów Drużyn Bartoszewych w Galicji,
- do 31 lipca 1914 r. członek Rady Naczelnej tej organizacji paramilitarnej, kierownik sekcji gimnastyki i musztry, pisarz główny i zastępca głównego naczelnika,
- autor dokumentu programowego organizacji pt. „Zagadnienie uwojskowania Drużyn Bartoszewych”,
- z chwilą wybuchu I wojny światowej zmobilizowany do służby w 30. pułku piechoty austriackiej we Lwowie, gdzie zajmował się szkoleniem przybywających żołnierzy,
- od 10 sierpnia 1914 r. służba liniowa w Legionie Wschodnim, w którym dowodził jedną z kompanii strzeleckich,
- po rozwiązaniu Legionu Wschodniego przeniesiony do 3. pułku piechoty Legionów Polskich, gdzie był oficerem sztabowym, adiutantem dowódcy pułku, a następnie dowódcą 2. kompanii, którą dowodził w czasie kampanii karpackiej,
- po ciężkim zranieniu w walkach pod Piaseczną (8-9 listopada 1914 r.) niezdolny do dalszej służby frontowej, ze względu na długotrwałe leczenie szpitalne i późniejszą rekonwalescencję,
- w styczniu 1915 r. przebywał w szpitalu rezerwowym w Szatmár Námeti w Rumunii,
- w okresie od 11 listopada 1915 r. do 17 grudnia 1916 r. na stanowisku komendanta Stacji Zbornej Legionów Polskich w Budapeszcie,
- do czerwca 1917 r. kierownik Głównego Urzędu Zaciągu w Płocku,
- do 2 października 1918 r. był kolejno: inspektorem w Krajowym Inspektoracie Zaciągu, po kryzysie przysięgowym Legionów Polskich w szeregach Polskiej Siły Zbrojnej, a od 1 maja 1918 r. szefem Sekcji Opieki Wojennej w Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu,
- od 28 października do 4 listopada 1918 r. brał udział w rozbrajaniu żołnierzy austro-węgierskich w Lublinie i okolicy (szef sztabu Dowództwa Okręgu Generalnego Lublin), organizując jednocześnie na tym terenie pierwsze oddziały Wojska Polskiego,
- od 5 listopada 1918 r. przebywał w Warszawie, gdzie w charakterze zastępcy wojskowego komendanta miasta, płk. Henryka Minkiewicza, uczestniczył w rozbrajaniu żołnierzy niemieckich z miejscowego garnizonu wojskowego.

**PRZEBIEG SŁUŻBY LINIOWEJ
W WOJSKU POLSKIM**

- od 25 listopada do 11 grudnia 1918 r. dowódca Białostockiego Okręgu Wojskowego, z siedzibą dowództwa w Łapach,
- od 16 grudnia 1918 r. dowódca Białostockiego Pułku Strzelców (przemianowany w 1921 r. na 79. pułk piechoty ze Słonima),
- od 23 czerwca 1920 r. dowódca IV Brygady 2. Dywizji Litewsko-Białoruskiej (Dekret L. 2208 Naczelnego Wodza z 16 VIII 1920 r.), którą dowodził w walkach z bolszewikami pod Wilnem, i z którą w lipcu 1920 r. został rozbrojony i internowany na terytorium Litwy, po zakończonej niepowodzeniem próbie przebicia się w kierunku Grodna i Białegostoku,
- po powrocie do kraju ponownie w służbie liniowej, od 12 marca do 10 maja 1921 r. dowódca XL Brygady Piechoty, a następnie do 15 października 1921 r. dowódca piechoty dywizyjnej 20. Dywizji

Piechoty,

- w połowie lutego 1923 r. dowódca Grupy Operacyjnej dla zajęcia przyznanej Polsce przez Ligę Narodów części pasa neutralnego na linii granicznej z Litwą,
- do 21 marca 1923 r. dowódca piechoty dywizyjnej 29. Dywizji Piechoty, po czym mianowany zastępcą komendanta Obozu Warownego Wilno, a następnie p. o. jego komendanta,
- w listopadzie 1925 r. przeniesiony na stanowisko dowódcy 2. Brygady Korpusu Ochrony Pogranicza (dalej: KOP) w Baranowiczach,
- od maja 1926 r. dowódca 6. Brygady KOP, z siedzibą dowództwa w Wilnie,
- w czerwcu 1927 r. przeniesiony z KOP do dyspozycji ministra spraw wojskowych, z równoczesnym przeniesieniem służbowym do Ministerstwa Skarbu na stanowisko naczelnego inspektora Straży Celnej, którym był oficjalnie od 31 maja 1927 r. do 1 kwietnia 1928 r.,
- od 11 lipca 1927 do 12 grudnia 1928 r. komendant Straży Granicznej i główny reorganizator jej struktur,
- zarządzeniem prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej awansowany z dniem 1 stycznia 1928 r. na stopień generalski, z 1. lokatą w korpusie generałów brygady,
- od 5 listopada 1928 r. do 20 września 1934 r. dowódca Okręgu Korpusu Nr VIII w Toruniu,
- 30 września 1934 r. przeniesiony w stan nieczynny, bez prawa do poborów, ze względu na przejście do pracy w administracji państwowej,
- w okresie od 29 września 1934 r. do 14 lipca 1936 r. wojewoda białostocki,
- do 20 stycznia 1939 r. wojewoda stanisławowski,
- następnie powołany na stanowisko dyrektora Biura Inspekcji w Zarządzie Centralnym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych,
- 24 kwietnia 1939 r. przeniesiony przez ministra spraw wojskowych w stan spoczynku,
- po klęsce wrześniowej 1939 r. internowany w Rumunii, gdzie do wiosny 1941 r. przebywał w obozach w Băile Herculane i Târgoviște,
- okres od wiosny 1941 r. do kwietnia 1945 r. spędził w niewoli niemieckiej, jako jeńiec Oflagu VI Dörsten i Oflagu VI B Dössel, gdzie był m. in. przewodniczącym konspiracyjnego koła przyjaciół harcerzy,
- po wyjściu z niewoli mieszkał początkowo we Francji, a po przybyciu do Wielkiej Brytanii w styczniu 1948 r. osiadał na stałe w Walii, gdzie zmarł 17 lipca 1956 r. w miasteczku Bangor.

Udział gen. Stefana Paślowskiego w białostockich działaniach niepodległościowych roku 1918 ogranicza się do jego służby liniowej w Łapach, na dwóch znaczących stanowiskach dowódczych: dowódcy Białostockiego Okręgu Wojskowego i dowódcy Białostockiego Pułku Strzelców. Komendę nad okręgiem objął on 8 grudnia 1918 r. po brygadierze Marianie Januszajtisie, mając

**UDZIAŁ W DZIAŁANIACH
NIEPODLEGŁOSCIOWYCH NA TERENIE
BIAŁEGOSTOKU W LATACH 1915-1919**

w rękach otrzymaną kilkanaście dni wcześniej nominację, datowaną na dzień 25 listopada. Od pierwszych dni komenderowania w Łapach zajmował się głównie formowaniem nad Narwią pierwszych oddziałów regularnego Wojska Polskiego. Ich największą bolączką okazał się tak mocno odczuwalny brak kompletnego umundurowania i wyposażenia żołnierskiego (m. in. mundurów, spodni, płaszczy, czapek, obuwia, koców, ekwipunku itd.) oraz poważne problemy z zakwaterowaniem w mieście tak dużej liczby chętnie zgłaszających się ochotników, pochodzących głównie z Białegostoku i jego najbliższych okolic. Wszystkie niedomagania i braki usuwano stopniowo dzięki ofiarnej pomocy i finansowemu wsparciu członków Komitetu Obrony Kresów. Idąc za ciosem, ppłk Paśławski, podjął się także w połowie grudnia 1918 r. taktycznej organizacji Białostockiego Pułku Strzelców, zwłaszcza jego czterech pierwszych kompanii strzeleckich dla I batalionu liniowego, kompanii technicznej, kompanii karabinów maszynowych oraz szeregu mniejszych pododdziałów pomocniczych (łęczności, saperów, sanitarnego) i taboru. Dzięki odpowiednim zarządzeniom zorganizował w Łapach dość szybko sprawnie działający aparat administracji wojskowej miasta. Jego najważniejszymi elementami stały się wtedy: komenda placu, biuro werbunkowe, stacja zborna dla żołnierzy, pododdział wywiadowczy, pluton sanitarny, telefoniczny i żandarmerii oraz dowództwo miejscowego dworca kolejowego. Po dwóch miesiącach żmudnej pracy organizacyjnej Białostocki Pułk Strzelców ppłk. Paśławskiego włączony został do Grupy Operacyjnej płk. Stanisława Dziewulskiego. Od połowy lutego 1919 r. przygotowywała się ona w Łapach do formalnego zajęcia Białegostoku, po opuszczeniu go przez ewakuujące się ze wschodu do Prus Wschodnich ostatnie oddziały niemieckich wojsk Ober-Ostu. Pierwsi strzelcy z białostockiego pułku pojawili się na ulicach tego miasta późnym wieczorem 19 lutego. Witła ich wtedy bardzo serdecznie miejscowa ludność polska. Dla wielu białostockich matek był to wzruszający wieczór, kiedy to po kilku miesiącach niepewności ujrzali ponownie, wśród maszerujących w pierwszych czwórkach każdej z kompanii, swoich rodzonych synów. Tych samych, którzy 11-14 listopada 1918 r. z bronią w rękę zapragnęli dać mieszkańcom Białegostoku tak długo wyczekiwaną niepodległość. Tych samych, którzy w obawie przed śmiercią i represjami niemieckiego okupanta musieli uciekać za linię Narwi, do formujących w Łapach, Ostrowi Mazowieckiej i Zambrowie pułków odradzającego się na nowo Wojska Polskiego. Tymi dzielnymi chłopcami z Białegostoku dowodził wtedy niemniej dzielny od nich oficer – późniejszy generał i wojewoda białostocki – Stefan Wiktor Paśławski.

- Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego (dalej: CAW-WBH), Kolekcja Generałów i Osobistości, Stefan Paśławski, sygn. I.480.429.
- CAW-WBH, Kolekcja Rękopisów, sygn. I.400.803. *Raport płk. Paśławskiego o działaniach do dnia 14.7.1920 r. i internowaniu na Litwie.*

ŹRÓDŁO DANYCH BIOGRAFICZNYCH

- Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (dalej: IJPA), Archiwum Józefa Piłsudskiego, sygn. T:701/1/116, *Obsada personalna wielkich jednostek – generałowie*; sygn. T:701/1/121, *Referat Personalny GISZ – sprawy osobiste oficerów: awanse, opinie, „segregacja” pułkowników dyplomowanych*.
- IJPA, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, sygn. T:701/2/10, *Komunikat informacyjny IV brygady litewsko-białoruskiej*.
- Muzeum Wojska w Białymstoku, nr. inw. MWB MWB/D/3600, *Nominacja Stefana Paśławskiego na wojewodę białostockiego, podpisana 29 IX 1934 r. przez prezydenta Ignacego Mościckiego*.
- *Białostoccy bohaterowie*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 121, s. 3.
- Cz. Brzoza, *Jeńcy polscy w zachodnich strefach okupacyjnych w Niemczech po II wojnie światowej (1945-1947)*, „Dzieje Najnowsze”, 2013, nr 2, s. 147.
- *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 555.
- *Do Rodaczek i Rodaków ziemi Białostockiej*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 205, s. 2.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1920, nr 28, s. 647.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1923, nr 18, s. 212.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1925, nr 124, s. 668.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1926, nr 19, s. 145.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1927, nr 16, s. 172.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1928, nr 1, s. 1.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1934, nr 14, s. 245, 278.
- Dziennik Rozkazów Wojskowych, 1919, nr 5, s. 128.
- K. Filipow, *Generał brygady Stefan Paśławski – wojewoda białostocki (od Zetu do Drużyn Bartoszewskich)*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska”, 1998, nr 11, s. 5–13.
- M. Gajewski, *Białostocki Pułk Strzelców 1918-1921*, Białystok 2007, s. 3–111.
- M. Kietliński, *Początki białostockiej niepodległości 1918-1920. Katalog wystawy*, Białystok 2019, s. 7–8, 12, 86–87.
- H. P. Kosk, *Generalicja polska. Popularny słownik biograficzny*, t. II: M–Ż. Suplement, Pruszków 2001, s. 74.
- U. Kraśnicka-Zajdler, *Stefan Wiktor Paśławski. Wojewoda białostocki w latach 1934-1936*, [w:] *Wojewodowie białostoccy 1919-1944*, red. K. Sychowicz, J. Wasilewski, Białystok-Warszawa 2019, s. 108–124.
- T. Kryśka-Karski, S. Żurakowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 142.
- *Lista chorych, rannych, zabitych, i zaginionych legionistów do kwietnia 1915 r.*, Oświęcim 1915, s. 39.
- *Lista starszeństwa oficerów Legionów Polskich w dniu oddania Legionów Polskich Wojsku Polskiemu (12 kwietnia 1917)*, Warszawa 1917, s. 3.
- *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*, Warszawa 1922, s. 20.
- Monitor Polski, 1929, nr 274, poz. 630, *Zarządzenie o nadaniu Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski*.
- Monitor Polski, 1930, nr 98, poz. 143, *Zarządzenie o nadaniu Złotego Krzyża Zasługi*.
- Monitor Polski, 1931, nr 132, poz. 199, *Zarządzenie o nadaniu Krzyża Niepodległości z mieczami, Krzyża Niepodległości i Medalu*

Niepodległości.

- *O naszych bohaterach*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 206, s. 3.
- *Podróż inspekcyjna P. Wojewody po pow. wołkowyskim*, „Dziennik Białostocki”, 1936, nr 182, s. 6.
- *P. Wojewoda Pałowski objął urządowanie*, „Dziennik Białostocki”, 1934, nr 280, s. 4.
- *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXV, Wrocław 1980, s. 251–252.
- *Po nominacji generała Pałowskiego na stanowisko wojewody stanisławowskiego*, „Dziennik Białostocki”, 1936, nr 199, s. 6.
- *Pożegnanie Wojewody, gen. Pałowskiego*, „Dziennik Białostocki”, 1936, nr 203, s. 6.
- W. Reźmer, *Likwidacja pasa neutralnego pomiędzy Polską a Litwą w lutym 1923 r.*, „Dzieje Najnowsze”, 2006, nr 4, s. 31–52.
- *Rocznik Oficerski 1923*, Warszawa 1923, s. 245, 395, 1455.
- *Rocznik Oficerski 1924*, Warszawa 1924, s. 227, 339, 1323.
- *Rocznik Oficerski 1928*, Warszawa 1928, s. 13.
- *Rocznik Oficerski 1932*, Warszawa 1932, s. 13, 474.
- M. Różycki, S. Dybkowski, *Zarys historii wojennej 79-go pułku piechoty*, Warszawa 1929, s. 3–30.
- B. Samarski, *1919. Białystok rok pierwszy w prasie i innych materiałach źródłowych*, t. I, Białystok 2021, s. 61–62, 78.
- P. Sobieszczał, *Żołnierz łapski*, Łapy 2018, s. 1–28.
- P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939*, Warszawa 1994, s. 241–242.
- J. Szczygieł-Rogowska, D. Boćkowski, *Zdarzyło się dnia... Kalendarium wydarzeń polityczno-gospodarczych i kulturalnych w Białymstoku w latach 1919-1939 na podstawie lokalnej prasy*, Białystok 2001, s.9, 162, 172, 184.
- A. Wais, *Komenda Placu i Stacji Zbor. Legjonów Pol. w Budapeszcie*, „Panteon Polski”, 1925, nr 12, s. 6–8.
- *Wizytacja Hajnówki i regulacji Prawej Leśnej*, „Dziennik Białostocki”, 1936, nr 175, s. 6.
- *Wojewoda generał St. Pałowski opuścił Białystok „Rozkaz musi być wykonany”*, „Dziennik Białostocki”, 1936, nr 204, s. 6.
- *Z Koła Polek*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 208, s. 3.
- *Z podróży inspekcyjnej P. Wojewody po powiecie białostockim*, „Dziennik Białostocki”, 1936, nr 191, s. 6.

AUTOR BIOGRAMU

Marek Gajewski
kustosz Muzeum Wojska w Białymstoku